

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

УДК 343.24/.29

Віталій Журавський *
Віталій Гацелюк ***ДІАЛЕКТИКА ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ:
СУТНІСТЬ ТА ФОРМА ГУМАНІЗАЦІЇ КАРИ**

Стаття присвячена аналізу особливостей поточної дискусії щодо варіантів запровадження інституту умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі. При цьому використання іноземного досвіду дозволило зробити висновки про наявність у національному законодавстві вад, які можуть бути усунуті шляхом запровадження такого інституту.

Ключові слова: покарання, довічне позбавлення волі, умовно-дострокове звільнення.

Журавский В. С., Гацелюк В. А. Дialeктика пожизненного лишения свободы: суть и форма гуманизации наказания.

Статья посвящена анализу особенностей текущей дискуссии о вариантах учреждения института условно-досрочного освобождения от отбывания наказания в виде пожизненного лишения свободы. При этом использование иностранного опыта позволило сделать выводы о наличии в национальном законодательстве недостатков, которые могут быть устранены путем учреждения такого института.

Ключевые слова: наказание, пожизненное лишение свободы, условно-досрочное освобождение.

Zhuravsky V. S., Hatselyuk V. O. Dialectics of Life Imprisonment: Nature and Form of Penalty Humanization.

The article is dedicated to the analysis of the peculiarities of current discussion on amending criminal law with option of conditional release (parole) for persons sentenced to life imprisonment. International experience revised shows that national legislation has some gaps which can be filled by establishing such mechanism.

Keywords: penalty, life imprisonment, conditional release (parole).

Відмова України від смертної кари як кримінального покарання, хоча й відбулася небездоганно з юридико-технічної точки зору (наслідком чого є численні теоретичні і практичні суперечки щодо правових наслідків розірваних у часі рішень Конституційного Суду України [1] про неконституційність норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) про смертну кару та парламенту [2] про запровадження покарання у вигляді довічного ув'язнення, що призвели до суперечливого вердикту Конституційного Суду України 2011 року [3]), започаткувала нову епоху у політико-правовій історії України, надавши реального звучання тезі про утвердження найвищої цінності людської особистості як невід'ємної складової розуміння верховенства права.

Разом з тим, вирішення однієї проблеми поставило перед науковцями та практиками нове завдання – наповнення інституту довічного позбавлення волі змістом, який дозволяв би: а) вважати його повноцінним елементом системи кримінального та кримінально-виконавчого законодавства та б) використовувати його потенціал для досягнення цілей кримінального покарання в сенсі ст. 50 КК України.

Станом на 1 грудня 2014 року кількість засуджених до довічного позбавлення волі наближається до 1800 осіб [4], і ця обставина, очевидно, свідчить про затребуваність зазначеного інструменту вирішення соціальних конфліктів.

У той же час, інша обставина, а саме наявність поданих на розгляд парламентів двох скликань поспіль (законопроекти реєстр. № 4679 від 10.04.2014 року та № 1218 від 03.12.2014 року) законодавчих ініціатив щодо відносного послаблення інтенсивності кримінально-правової репресії стосовно осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, а також внесення до відповідних статей Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) змін у межах комплексного закону щодо гуманізації системи виконання покарань («адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» [5] у версії законодавця), дає підстави для висновку про актуальність подальшого аналізу відповідності чинного інституту довічного ув'язнення покладеним на нього функціям та очікуванням суспільства, тим більше, що новели порядку виконання зазначеного покарання (зокрема в частині зміни умов тримання засуджених) викликають обґрунтовану критику [6].

Це відбувається на тлі проблем, які існують зараз в пенітенціарній системі, зокрема: умови тримання ув'язнених у слідчих ізоляторах та осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, не відповідають

мінімальним міжнародним стандартам, а іноді навіть подібні до катувань; переповнення місць тримання ув'язнених та засуджених (Україна на сьогодні є однією з держав, що мають найвищі показники щодо кількості осіб, яких тримають в установах виконання покарань); зростання захворюваності серед ув'язнених та засуджених на туберкульоз, ВІЛ-інфекцію та інші епідемічні хвороби; недостатнє матеріально-технічне забезпечення установ виконання покарань, що ускладнюється неефективним використанням бюджетних коштів Державним департаментом України з питань виконання покарань (за висновками Рахункової палати); низька кваліфікація персоналу органів і установ виконання покарань [7].

Отже, метою цієї статті є вирішення теоретико-прикладного завдання виявлення потенціалу вдосконалення інституту довічного позбавлення волі в контексті поточних законодавчих ініціатив.

Проблематика довічного позбавлення волі розглядалася у роботах таких дослідників, як В. І. Анісімов, Ю. В. Баулін, О. В. Беца, М. Г. Вербенський, С. П. Головатий, І. М. Даньшин, О. Ф. Кістяківський, М. Й. Коржанський, В. В. Костицький, А. М. Литвиненко, В. А. Львовчкін, П. П. Михайленко, М. І. Мельник, Л. О. Мостепанюк, М. І. Панов, В. І. Панфілов, С. М. Скоков, В. В. Сташис, А. Х. Степанюк, В. Я. Тацій, В. М. Трубніков, О. І. Фролов, В. І. Шакур, О. Т. Шевченко, В. О. Шевчук та ін.

У грудні 2014 року Комітетом Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності був розглянутий поданий народними депутатами України Чумаком В. В., Кожем'якіним А. А., Продан О. П. та іншими проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування покарання у виді довічного позбавлення волі» (реєстр. № 1218), яким пропонується внести зміни до:

- статей 64, 68 КК України, виключивши можливість призначення покарання у виді довічного позбавлення волі жінкам та особам, які обвинувачуються у вчиненні готування чи замаху на злочин, а також співучасникам, які не є виконавцями злочину;

- статей 81, 82 КК України, якими передбачити для засуджених до довічного позбавлення волі можливість умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміну невідбутої частини покарання більш м'яким;

- статті 154 КВК України, якими передбачено можливість для засуджених до довічного позбавлення волі, яким відмовлено судом в умовно-достроковому звільненні або в заміні невідбутої частини покарання більш м'яким, повторно звертатися до суду із зазначеним клопотанням через один рік.

У своєму висновку Комітет зазначив, що запропоновані ним зміни здатні системно вирішити проблемні питання, пов'язані із застосуванням покарання у виді довічного позбавлення волі, зокрема, забезпечити запровадження більш диференційованого підходу до вибору виду покарання та дотримання принципу справедливості й захисту вразливих категорій правопорушників. На думку профільного Комітету, зміни, запропоновані у проекті, орієнтовані на забезпечення реалізації розроблених Європейським комітетом з запобігання катуванням стандартів щодо заборони встановлення автоматичних обмежень для засуджених. Зокрема, виходячи з того, що кожне обмеження повинно бути обґрунтоване на підставі оцінки ризиків та потреб конкретної особи, її небезпечності та поведінки в установі загалом, в проекті Закону пропонується розширення прав засуджених до довічного позбавлення волі, що об'єктивно гуманізує умови тримання засуджених й зменшить негативний вплив ізоляції на стан їх психічного й фізичного здоров'я. Водночас це, також, дозволить забезпечити дотримання гарантованого Конституцією України права на родину та батьківство для таких засуджених та членів їх сімей.

Разом з тим, члени Комітету не погодились із запропонованою проектом редакцією частини п'ятої статті 68 КК України, згідно з якою «організатору, підбурювачу та пособнику не може призначатися максимальний строк або розмір найбільш суворого виду покарання, передбаченого в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, за якою така особа підлягає кримінальній відповідальності». Особливо дивним виглядає поширення заборони, встановленої у цьому приписі, на організатора злочину. Адже в теорії кримінального права загально визнаною є теза про те, що суспільна небезпечність організатора злочину зазвичай є навіть більшою, ніж суспільна небезпечність безпосереднього виконавця злочину. Відтак, неможливо зрозуміти, чому організатори найбільш небезпечних злочинів (за які за законом може бути призначене довічне позбавлення волі) мають отримувати менші покарання, ніж їх виконавці. З огляду на зазначене, Комітет ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді України прийняти законопроект у першому читанні за основу, виключивши при цьому з тексту проекту зміни до статті 68 КК України [8].

Зауважимо, що це далеко не єдине зауваження, яке викликає законопроект.

У Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, підготовленому В. П. Попович та Н. П. Кідіною [9], зазначено, зокрема, що необґрунтованою є пропозиція законопроекту щодо внесення змін до частини другої статті 64 КК України, якими передбачається не застосовувати покарання у виді довічного позбавлення волі до всіх без виключення жінок (а не тільки до жінок, які були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку, як це передбачено

чинною редакцією вказаної статті). Перш за все, на їх думку, така пропозиція дещо не узгоджується із конституційним принципом рівності усіх громадян перед законом. Адже однією з конституційних гарантій забезпечення рівності прав жінки і чоловіка є надання передбачених законом пільг лише вагітним жінкам і матерям (стаття 24 Конституції України). По-друге, у законопроекті не враховано, що суд призначає покарання, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. Явно несправедливим виглядатиме призначення покарання лише у виді позбавлення волі на певний строк жінці, яка, наприклад, вчинила умисне вбивство двох або більше осіб на замовлення та з особливою жорстокістю (пункти 1, 4, 11 частини другої статті 115 КК України), у той час, коли чоловіку для призначення покарання у виді довічного позбавлення волі буде «достатнім» вчинення умисного вбивства за наявності хоча б однієї обтяжуючої обставини, передбаченої частиною другою статті 115 КК України.

Більше того, з точки зору фахівців сектора дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю НДІВПЗ НАПрН України (лист Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса від 16.05.2014 року № 337-02-23), такий крок може призвести до збільшення використання саме жінок в якості кіллерів, чим руйнуватиме принцип загальної превенції, а Міністерство юстиції України (лист Міністерства юстиції України від 20.05.2014 року № 937-0-1-14/11) вбачає у такій пропозиції дискримінацію за ознакою статі, що відповідно до ст. 6 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок» заборонено.

Неоднозначність такої пропозиції у контексті взаємодії основних засад кримінального права відзначили фахівці Київського національного університету імені Тараса Шевченка професор С. Д. Шапченко та доцент І. І. Давидович: «такий підхід ґрунтується на принципі гуманізму і, очевидно, має право на існування. Водночас він у певній мірі суперечить принципам справедливості та рівності громадян перед законом» (лист КНУ імені Тараса Шевченка від 29.05.2014 року № 01/392-08). На думку професора кафедри кримінального права № 1 НЮУ ім. Ярослава Мудрого В. І. Тютюгіна (лист Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 29.05.2014 року № 121-01-1375), виключення можливості застосування довічного позбавлення волі до жінок за відсутності підвищення максимальних строків позбавлення волі може позбавити суд можливості індивідуалізації покарання відповідно до ступеня тяжкості вчиненого та особи винного у випадках, коли застосування позбавлення волі на п'ятнадцять років буде визнано судом, зважаючи на обставини справи, занадто м'якою мірою покарання.

Також, було зазначено зайвий характер запропонованої у проекті частини четвертої статті 68 КК України, відповідно до якої довічне позбавлення волі за готування до злочину та за замах на злочин не застосовується, з огляду на чинні частини третю та четверту статті 68 КК України, якими вже передбачено, що за вчинення готування до злочину строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу. У свою чергу, за вчинення замаху на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу. На думку фахівців НДІВПЗ, в окремих випадках ступінь участі інших співучасників може бути набагато інтенсивнішим, ніж ступінь участі виконавця, тому абсолютна заборона на застосування до них максимального строку або розміру покарання є шкідливою.

У свою чергу, у висновку до законопроекту, підготовленому у Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України (лист Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України від 16.05.2014 року № 126/181), схвально оцінюється пропозиція виключення можливості призначення такого покарання пособнику, в тому числі з урахуванням національного досвіду (зокрема, положень Соборного Уложення 1649 року).

Суттєвим є зауваження щодо того, що проектом «дозволяється» застосовувати до засуджених до довічного позбавлення волі умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміну невідбутої частини покарання більш м'яким (зміни до статей 81, 82 КК України). Адже, виходячи зі змісту частини першої статті 64 КК України, довічне позбавлення волі є винятковим видом покарання, яке встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених цим Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк. Застосування до засуджених, які вчинили зазначені вище особливо тяжкі злочини (та яким було призначено судом покарання у виді довічного позбавлення волі), умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким не тільки порушуватиме один із основних кримінально-правових принципів – відповідності покарання рівню суспільної небезпечності вчиненого злочину, а й може призвести до рецидиву з боку звільнених від довічного позбавлення волі осіб.

Не підтримало законопроект Міністерство внутрішніх справ України (лист МВС України «Про опрацювання законопроектів» від 11.12.2014 року №04-18/3-2394), на думку якого проект суперечить статті 24

Конституції України (в частині заборони застосування довічного ув'язнення до всіх без винятку жінок), а також з огляду на безпідставність фактичного визнання більшої суспільної небезпечності виконавця злочину у порівнянні з його організатором, довічне ув'язнення до якого проектом пропонується не застосовувати.

Окремо слід зупинитися на наступному зауваженні з боку МВС. Воно полягає в тому, що надання засудженій до довічного позбавлення волі особі права на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання після фактичного відбуття нею не менше п'ятнадцяти років покарання суперечить логіці законодавця, який передбачив, що довічне ув'язнення призначається у випадку, коли суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк. Іншими словами, заперечується потенційна можливість зменшення рівня кари, визначеної при винесенні вироку. Разом з тим, ця логіка видається небезспірною. Зокрема, чинний КК України передбачає такий розвиток подій (наприклад, той самий інститут умовно-дострокового звільнення від відбування покарання чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким), і ми не бачимо підстав для заперечення можливості такого підходу і до осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, адже всі покарання незалежно від їх суворості переслідують однакові цілі.

Зазначимо, що в межах дискусії щодо законопроекту, який розглядався у Верховній Раді України сьомого скликання, Служба безпеки України у своєму висновку від 16.05.2014 року пропонувала відмовитися від ідеї поширення умовно-дострокового звільнення від відбування покарання на осіб, засуджених до довічного ув'язнення, з урахування наявної можливості їх помилювання.

На нашу думку, порівняння цих двох інститутів навряд чи має під собою підстави, адже вони відрізняються як своєю правовою природою, так і порядком реалізації, хоча такий саме аргумент містився і у висновку Генеральної прокуратури України (лист Генеральної прокуратури України від 16.05.2014 року № 12/2-88вих-14). З іншого боку, варто погодитися з аргументом Служби безпеки України щодо неможливості вирішення проблеми неналежного забезпечення умов засуджених шляхом запровадження легальних механізмів їх звільнення.

У дослідженнях вже пропонувалося застосовувати до осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Зокрема, на рівні висновків дисертаційних досліджень обґрунтовувалося, що після поетапного відбування ними 25 років позбавлення волі (тобто – прогресивної системи відбування довічного позбавлення волі) необхідно надавати можливість умовно-дострокового звільнення при відсутності на протязі останніх 5 років порушень встановленого порядку відбування покарання. Якщо ці умови виконані, потрібно призначати обмеження волі терміном від 3 до 5 років і вже після цього вирішувати питання про повне звільнення [10].

Ідею врегулювання можливості застосування умовно-дострокового звільнення до засуджених до довічного позбавлення волі підтримали фахівці НДІВПЗ, зазначивши при цьому, що таке звільнення не може відбуватися раніше двадцяти років відбування покарання, а фахівці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, зокрема О. О. Кваша, вважають доцільним встановити такий термін тривалістю у двадцять п'ять років (лист Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України від 16.05.2014 року № 126/181). Разом з тим, Міністерство юстиції України дотримується думки, викладеної у його листі від 20.05.2014 року № 937-0-1-14/11, що, так само, як і до інших категорій засуджених, УДЗ повинно застосовуватися, виходячи з певних умов. І якщо чинний КК України такими умовами вважає сумлінну поведінку і ставлення до праці засудженого, то стосовно осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, законодавство повинно передбачати додаткові критерії.

У цьому контексті слід схвально оцінити пропозицію С. Д. Шапченка та І. І. Давидович, які з огляду на складність «вмонтування» положень про застосування УДЗ до осіб, засуджених до позбавлення волі, в текст чинної ст. 81 КК України, висловили думку про доцільність формування окремої норми щодо умовного звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі (наприклад, у ст. 811 КК України). При цьому ними пропонується застосовувати цей інститут не раніше, ніж через п'ятнадцять років відбування покарання.

Аналіз комплексу положень, які можна узагальнити терміном «європейські стандарти (рекомендації)» в контексті довічного ув'язнення, свідчить про те, що основним критерієм визнання доцільності відповідного поводження є людина, її гідність та здатність використовувати надані можливості ресоціалізації.

Серед правових актів, що містять релевантні рекомендації, варто назвати наступні:

– Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 24 січня 2003 року № R (2003) 22 «Про умовно-дострокове звільнення» [11];

– Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 9 жовтня 2003 року № R (2003) 23 «Про здійснення виконання покарання у вигляді довічного ув'язнення та інших тривалих термінів ув'язнення адміністраціями місць позбавлення волі» [12];

– Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 11 січня 2006 року № R (2006) 2 «Європейські пенітенціарні правила» [13];

– Меморандум Європейського комітету протидії катуванням СРТ (2007) 55 «Фактичне/реальне довічне ув'язнення» [14];

– Стандарти Європейського комітету протидії катуванням СРТ/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2013 [15].

Корисну інформацію містить також підготовлений Європейським комітетом протидії катуванням «Короткий огляд випадків довічного ув'язнення» [16].

Очевидним є поступове визнання неприпустимості поводження з особою, яке завдає шкоди її гідності [17], в тому числі застосування тортур або видів покарання, які з ними межують за наслідками фізичного чи психологічного тиску на особистість.

Що стосується «остаточності» вироку, яким особу засуджено до довічного позбавлення волі, то її слід апіорі заперечити, враховуючи в першу чергу інститут помилування.

Втім, суттєво іншу правову природу має інститут умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, можливість застосування якого стосовно довічного ув'язнення дискутується.

У додатку до Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № Rec (2003) 22 умовно-дострокове звільнення визначається як звільнення особи, що відбуває покарання у виді позбавлення волі, раніше призначеного терміну з покладанням на таку особу з урахуванням особливостей його особистості обов'язків, які воно має виконувати після звільнення [11]. Серед загальних принципів умовно-дострокового звільнення міститься вимога передбачення в законі можливості його застосування і до осіб, засуджених до позбавлення волі (п. 4). Засуджений вже на початку відбування покарання має знати, коли у нього з'явиться право на клопотання про застосування умовно-дострокового звільнення.

Зауважимо, що часто (зокрема, у Стандартах ЄКПТ [15]) правовий статус осіб, засуджених до довічного ув'язнення, розглядається в межах однієї категорії з особами, засудженими до тривалих термінів позбавлення волі. Це стосується як умов тримання, так і перспектив звільнення та ресоціалізації. Так, Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Rec (2003) 23 оперує єдиним для цих різних видів покарання цілями їх виконання, серед яких гарантії безпеки для засуджених та оточення; протидія негативному впливу довічного та тривалого ув'язнення; збільшення та вдосконалення можливостей для успішного повернення засуджених до суспільства. При цьому, Рекомендація оперує поняттям «ув'язнені-матері, засуджені до довічного чи тривалого терміну ув'язнення» (п. 30 с), що свідчить про визнання допустимості застосування такого покарання до жінок. Безпосередня вказівка на доцільність застосування УДЗ до засуджених до довічного позбавлення волі міститься у п. 34 Рекомендації.

Законодавство низки країн Європи (Албанія, Вірменія, Австрія, Азербайджан, Бельгія, Чеська Республіка, Естонія, Фінляндія, Франція, Грузія, Німеччина, Італія, Латвія, Ліхтенштейн, Люксембург, Молдова, Монако, Нідерланди, Румунія, Російська Федерація, Словаччина, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Велика Британія) передбачає можливість дострокового звільнення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, після відбуття строків покарання, мінімальний рівень яких коливається від 10 років (Бельгія) до 40 років (Туреччина) [16].

Практика Європейського суду з прав людини свідчить, що Суд визнає порушенням статті 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод практику законодавчого обмеження можливості дострокового звільнення осіб, засуджених до довічного ув'язнення [18].

Саме з огляду на можливість запровадження певного законодавчо визначеного шляху умовно-дострокового звільнення осіб, засуджених до довічного ув'язнення, слід розглядати питання умов, у яких вони тримаються. На наш погляд, наголос треба робити не лише на задоволенні елементарних потреб людини у їжі, фізичному комфорті, поєднанні праці та відпочинку, але й на спрямованості створеного оточення на поновлення соціальних зв'язків засудженого, реінтеграцію його до нормального життя у соціумі.

Зокрема, Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Rec (2003) 23 регламентує, що життя в місцях ув'язнення має бути максимально наближене до життя у суспільстві, засудженим має бути надана можливість нести особисту відповідальність у повсякденному тюремному житті, виконання покарання має бути індивідуально сплановане та не спричиняти розрив сімейних зв'язків [12].

Лише за таких умов інститут умовно-дострокового звільнення довічно ув'язнених відповідатиме європейським стандартам та слугуватиме суспільно корисній меті відновлення правопорядку і справедливості.

«Неостаточність» довічного ув'язнення дозволить зняти актуальність пропозиції щодо незастосування цього покарання до жінок, а встановлення справедливого мінімального терміну відбуття покарання, вплив якого дозволить вирішувати питання про умовно-дострокове звільнення (не менше 25 років), – не порушувати системні засади кримінального права в частині застосування заходів кримінально-правового впливу. Безумовно, таке звільнення не повинно стати поширеним, підстави його мають бути жорсткішими, ніж підстави застосування чинної статті 81 КК України (сумлінна поведінка і ставлення до праці), а коло обов'язків, що покладатимуться на звільненого, – значно ширшим.

Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на формування конкретних рис інституту умовно-дostroкового звільнення від відбування покарання *de lege ferenda* в комплексі із реформуванням сегменту кримінально-виконавчого законодавства в сенсі режиму відбування довічного позбавлення волі, яке би дозволяло розраховувати на досягнення цілей покарання за умови застосування запропонованого інституту.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99/conv>
2. Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудового кодексів України: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1483-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 17. – Ст. 123.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України та за конституційним зверненням громадянина Савчука Миколи Миколайовича про офіційне тлумачення положень Кримінального кодексу України 1960 року із змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудового кодексів України» від 22 лютого 2000 року № 1483-III, щодо їх дії в часі у взаємозв'язку із положеннями статті 8, частини першої статті 58, пункту 22 частини першої статті 92, частини другої статті 152, пункту 1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», частини другої статті 4, частин першої, третьої, четвертої статті 5, частини третьої статті 74 Кримінального кодексу України 2001 року (справа про заміну смертної кари довічним позбавленням волі) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-11/conv>
4. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>
5. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 8 квітня 2014 року № 1186-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 23. – Ст. 869.
6. Гель А. П. Зміна умов тримання засуджених до довічного позбавлення волі чоловіків: реальність чи декларація? / А. П. Гель // Сучасна наука – пенітенціарній практиці: зб. матеріалів II Міжнар. практ. конф. (Київ, 4 груд. 2014 р.) – К. : Ін-т крим.-викон. служби; Київський регіональний центр НАПрН України, 2014. – С. 44-48.
7. Основні напрями гуманізації кримінально-виконавчого законодавства та забезпечення прав людини під час виконання покарань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/7946>
8. Висновок Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування покарання у виді довічного позбавлення волі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52660
9. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування покарання у виді довічного позбавлення волі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52660&pf35401=319840>
10. Мостепанюк Л. О. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Мостепанюк Людмила Олександрівна. – К., 2005. – С. 163.
11. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 24 вересня 2003 року № Rec (2003) 22 «Про умовно-дostroкове звільнення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_665
12. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 9 жовтня 2003 року № Rec (2003) 23 «Про здійснення виконання покарання у вигляді довічного ув'язнення та інших тривалих термінів ув'язнення адміністраціями місць позбавлення волі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_848
13. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 11 січня 2006 року № Rec (2006) 2 «Європейські пенітенціарні правила» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_032/conv/print1395738142514902
14. Меморандум Європейського комітету протидії катуванням CPT (2007) 55 «Фактичне/реальне довічне ув'язнення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/cpt-2007-55-eng.pdf>

15. Стандарти Європейського комітету протидії катуванням CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>

16. Короткий огляд випадків довічного ув'язнення [Електронний ресурс] / CPT (2008) 26. – Режим доступу: <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/CPT-2008-26-eng.pdf>

17. Хавронюк М. І. Законодавство України проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Науково-практичний коментар / М. І. Хавронюк, В. О. Гацелюк. – Київ: ВІАТЕ, 2014. – 320 с.

18. Case of Kafkaris v Cyprus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85019>

* Журавський Віталій Станіславович – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, завідувач сектору методології відділу комплексних проблем державотворення Інституту законодавства Верховної Ради України.

* Гацелюк Віталій Олександрович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

УДК 340.132.83 (477)

Валерій Дараган *

НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

У статті розглянуто питання реалізації завдань антикорупційної стратегії щодо запобігання корупції у сфері державних закупівель. Виділено можливі напрямки реалізації завдань антикорупційної стратегії щодо запобігання корупції у сфері державних закупівель.

Ключові слова: антикорупційна стратегія, корупція, державні закупівлі, законодавство, економіка.

Дараган В. В. Направления реализации задач антикоррупционной стратегии в отношении предупреждения коррупции в сфере государственных закупок.

В статье рассмотрены вопросы реализации задач антикоррупционной стратегии в отношении предупреждения коррупции в сфере государственных закупок. Выделены возможные направления реализации задач антикоррупционной стратегии в отношении предупреждения коррупции в сфере государственных закупок.

Ключевые слова: антикоррупционная стратегия, коррупция, государственные закупки, законодательство, экономика.

Daragan V. V. The Directions of Realization of Tasks of Anti-corruption Strategy to Prevent Corruption in Public Procurement.

In the article the issues of the anti-corruption strategy to prevent corruption in public procurement are studied. The possible directions of realization the anti-corruption strategy to prevent corruption in public procurement are founded.

Keywords: anti-corruption strategy, corruption, public procurement, legislation, economics.

Сьогодні в Україні відбуваються процеси, направлені на відновлення української економіки. Як зазначається в економічному огляді, який було здійснено Світовим банком для України, українська економіка не зростає вже протягом двох років. Стабілізація макроекономічної ситуації має супроводжуватися впровадженням структурних реформ задля відновлення економічного зростання. Серед пропозицій щодо реформ, запропонованих Світовим банком для України, зазначено й про необхідність зміни системи державних закупівель та їх дерегуляція [1].

Як зазначив Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк, під час засідання Верховної Ради України 10.04.2014 року, «країна добре знає, що відбувається у сфері державних закупівель. Загальний обсяг коштів, який проходить через державні закупівлі, складає 300 мільярдів гривень. Левова частка цих коштів, які йдуть на закупівлю ліків, товарно-матеріальних цінностей, нафтопродуктів, які закуповуються через систему НАК «Нафтогаз України», «Укртранснафту» та інші державні компанії, осідає у приватних кишенях. За експертними дослідженнями, близько 40 відсотків грошей, які йдуть по системі державних закупівель, залишаються у